

GRAMMATIK MINIMUMNI BELGILASH BO'YICHA XALQARO TAJRIBALAR

Axmadjanova Madina Maxmudjon qizi

Alisher Navoiy nomidagi ToshDO‘TAU Ona tili ta’limi kafedrasida tayanch doktoranti

sadiya170420@gmail.com, +998999955158

ORCID: 0009-0005-9609-7015

Annotatsiya:

Grammatik minimum tilni o‘rgatish jarayonida eng muhim deb qaralgan qoidalar va grammatik birliklarni qamrab oluvchi o‘quv dasturi qismlaridan biridir. Grammatik minimumni belgilash, til o‘rganuvchilarga qiyinchiliklarni kamaytirish, o‘quv jarayonini soddalashtirish va o‘rganuvchilarni muvaffaqiyatga erishishga yetaklash uchun qo‘llaniladi. Har bir tilni o‘rganish darajasi uchun tegishli grammatik minimumni belgilash zamonaviy ta’lim tizimlarining asosiy qismiga aylandi.

Grammatik minimumni belgilash bo‘yicha xalqaro tajribalar turli mamlakatlarda o‘ziga xos metodologiyaga asoslangan bo‘lib, Evropa mamlakatlari, AQSh va Kanada, shuningdek, Osiyo mamlakatlarida o‘quv dasturlari orqali amalga oshiriladi. Ushbu tajribalar zamonaviy lingvistik va didaktik yondashuvlarga asoslangan bo‘lib, turli o‘quv metodikalariga va o‘quvchilarning qobiliyatlariga mos keladi.

Kalit so'zlar: Grammatik minimum, til o‘rganish, o‘quv dasturi, kommunikativ yondashuv, CEFR (Common European Framework of Reference for Languages), Input Hypothesis, minimalizm, didaktik yondashuv, yaponiyaning Eiken tizimi, til ko‘nikmalari, amaliyot, interaktiv darslar, lingvistik minimalizm, grammatika ta’limi, o‘quvchilar, lingvistik bilimlar.

Annotation:

The grammatical minimum is one of the most important components of the curriculum that encompasses the essential rules and grammatical units in the language teaching process. Defining the grammatical minimum is applied to reduce difficulties for language learners, simplify the learning process, and guide learners toward success. Establishing an appropriate grammatical minimum for each level of language acquisition has become a fundamental part of modern educational systems.

International experiences in defining the grammatical minimum are based on unique methodologies across various countries, including European nations, the USA, Canada, and Asian countries, and are implemented through educational programs. These experiences are founded on contemporary linguistic and didactic approaches, tailored to different teaching methods and the abilities of learners.

Keywords: Grammatical minimum, language acquisition, curriculum, communicative approach, CEFR (Common European Framework of Reference for Languages), Input

Hypothesis, minimalism, didactic approaches, Japan's Eiken system, language skills, practice, interactive lessons, linguistic minimalism, grammar teaching, learners, linguistic knowledge. Grammatik minimum, til o'qitish tizimida muhim ahamiyat kasb etuvchi o'quv vositasidir. Bu konsepsiya o'qituvchilarga o'quvchilar tilni o'rganishda eng kerakli bo'lgan grammatik qoidalarni tanlash va taqdim etish imkonini beradi. Canale va Swain [1] tomonidan ishlab chiqilgan kommunikativ yondashuv, grammatikani bilish va amaliyotda qo'llashni uyg'unlashtirishni ta'minlashga qaratilgan. Ushbu yondashuvning maqsadi o'quvchilarning lingvistik ko'nikmalarini kengaytirish va ularni kundalik hayotda qo'llash imkoniyatlarini taqdim etishdir.

Grammatik minimum o'quvchilarning tilni o'rganish jarayonida asosiy yo'l xaritasini taqdim etadi. Bu minimum, o'quvchilar qanday grammatika qoidalariga ko'proq e'tibor berishlari kerakligini belgilab beradi. Til o'rgatuvchi dasturlarda o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun minimal grammatika qoidalarini ajratish talab etiladi. Masalan, Lightbown va Spada [2] o'z tadqiqotlarida grammatika o'rganishni samarali va aniq maqsadga yo'naltirilgan deb hisoblashadi. Bu o'rganish modeli, ayniqsa, boshida til o'rganayotgan o'quvchilar uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, grammatik qoidalarni amaliy hayotda qanday ishlatish kerakligini o'rgatadi.

Grammatik minimumning o'quv jarayonida tutgan o'rni juda muhimdir. O'quvchilar uchun grammatik minimum asosiy bilim va ko'nikmalarni o'z ichiga oladi, bu esa ularning tilni o'rganish jarayonida qiyinchiliklarni kamaytiradi. Grammatik minimumga muvofiq ravishda o'qituvchi o'quvchilarni har bir darajadagi grammatik qoidalar bilan tanishtirishi kerak, bu esa o'qitish jarayonini yanada samarali qiladi.

Shuni inobatga olish kerakki, grammatika qoidalari orasida qiyin va murakkablar mavjud, shuning uchun o'qituvchilar ularni o'quvchilarga tushunarli va amaliy yo'llar bilan taqdim etishlari zarur. Buning uchun zamonaviy ta'lim uslublari va metodlarini qo'llash lozim. Masalan, amaliy mashg'ulotlar, interaktiv o'yinlar va guruhli ishlar orqali grammatikani o'rganish jarayonini qiziqarli qilish mumkin.

Evropa mamlakatlarida grammatik minimumni belgilash asosan Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) tizimi asosida amalga oshiriladi. Ushbu model turli darajadagi o'quvchilar uchun til o'rganish jarayonini aniq belgilangan qoidalar va standartlar asosida boshqaradi. CEFR tizimi A1 dan C2 gacha bo'lgan bosqichlar uchun grammatik bilimlarning aniq hajmini belgilaydi. Masalan, A1 darajasida oddiy fe'l va tuzilmalar (masalan, "to be" fe'li) asosiy o'rinni egallasa, C1 darajasida murakkab tuzilmalar va infinitivlar o'rganiladi [3].

Evropa mamlakatlarida CEFR tizimi o'quvchilar tilni nafaqat grammatik jihatdan o'rganishlari, balki uni kundalik hayotda qanday qo'llashlari kerakligini o'rgatadi. Ellis [4] CEFR tizimida grammatik minimumning o'rni va uning o'quvchilarga ta'sirini o'rgangan. Ellisning tadqiqotiga ko'ra, CEFR modeli o'quvchilarga amaliy til ko'nikmalarini

shakllantirishga yordam beradi, bu esa ularning kommunikativ ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

AQSh va Kanadada grammatik minimumni belgilash asosan kommunikativ yondashuvga asoslangan bo'lib, Krashen [5] tomonidan taklif qilingan "Input Hypothesis" modeli bu tizimning asosi hisoblanadi. Ushbu model o'quvchilarga grammatikani bilishdan ko'ra, ularni amaliy hayotda qo'llashni muhim deb hisoblaydi.

Krashenning nazariyasiga ko'ra, o'quvchilar tilni grammatika orqali emas, balki lingvistik "input" orqali o'rganadilar. Bu esa grammatik minimumni sezilarli darajada qisqartiradi, chunki o'quvchilar grammatikani amaliyotda o'zlari o'zlashtirib oladilar. Masalan, AQShda ESOL dasturlari (English for Speakers of Other Languages) grammatik minimumni interaktiv darslar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'rgatadi.

Ushbu yondashuv, o'quvchilarga amaliy til ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi. Interaktiv darslar va real hayotiy vaziyatlarda tilni o'rganish, o'quvchilarga grammatika qoidalarini osonroq o'zlashtirish imkoniyatini beradi.

Osiyo mamlakatlarida, xususan, Yaponiya va Janubiy Koreyada grammatik minimumni belgilashda texnologik yutuqlardan keng foydalaniladi. Yaponiyaning Eiken tizimi CEFR ga o'xshash bo'lib, o'quvchilarning turli darajadagi grammatika bilimlarini baholaydi va ularning til o'rganish jarayonini soddalashtiradi [6]. Bu tizim o'quvchilarning faqat grammatik bilimlarni emas, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantirishga qaratilgan.

Yaponiyada o'quvchilar til o'rganish uchun multimediya vositalaridan foydalanadilar, bu esa grammatika qoidalarini o'rganishni sezilarli darajada yengillashtiradi. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT) Japan [7] ma'lumotlariga ko'ra, Eiken tizimi tilni amaliy jihatdan o'rganish va grammatik minimumni real hayotiy vaziyatlarga moslashtirishga qaratilgan.

Osiyo davlatlarida til o'rganish jarayonida multimedia vositalaridan foydalanish, o'quvchilarga grammatik qoidalarni ko'rish va amaliyotda qo'llash imkoniyatini beradi. Ushbu yondashuv, o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini yanada samarali qiladi.

Grammatik minimumni belgilashda turli mamlakatlardagi o'qitish tizimlari va metodologiyalarida bir qator kamchiliklar mavjud. O'quvchilarning individual qobiliyatlari, o'qituvchilarning malakasi va o'qitish metodlarining samaradorligi bu jarayonga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, ko'plab o'qituvchilar grammatika qoidalarini o'qitishda bitta yondashuvga asoslanib, o'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga olmaydi. Misol uchun, Harmer [8] o'z tadqiqotlarida, o'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga olmasdan, bitta yondashuvni qo'llash natijasida o'quvchilarning motivatsiyasi pasayishini ko'rsatadi. Bu esa, grammatika o'rganishda muammolarni keltirib chiqaradi.

Grammatik minimumni belgilashda kelgusidagi yo'nalishlar sifatida o'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olish, zamonaviy ta'lim metodlarini qo'llash va texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. O'quv dasturlarini ishlab chiqishda,

o'quvchilarning qobiliyatlarini va ularning ehtiyojlarini hisobga olish, ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi.

Shuningdek, o'qituvchilarni tayyorlashda zamonaviy pedagogik metodlar, interaktiv yondashuvlar va texnologiyalarni o'z ichiga olgan dasturlarni joriy etish lozim. Ularning malakasini oshirish, o'quvchilarning lingvistik ko'nikmalarini yanada samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Grammatik minimumni belgilash til o'rganish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Xalqaro tajribalar ko'rsatganidek, har bir mamlakatda o'ziga xos yondashuvlar va metodlar mavjud. Evropa mamlakatlaridagi CEFR modeli, AQSh va Kanadadagi kommunikativ yondashuv hamda Osiyo mamlakatlaridagi multimedia asosida grammatik minimumni belgilashning o'ziga xos usullari mavjud.

Ushbu tajribalar orqali olingan natijalar grammatik minimumni belgilashda kelgusidagi yo'nalishlarni belgilab beradi. O'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga olish, zamonaviy ta'lim metodlarini qo'llash va o'qituvchilarning malakasini oshirish orqali grammatik minimumni belgilash jarayonini yanada samarali qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Canale, M., & Swain, M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. – Applied Linguistics, 1980. – 1-47 p.
2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge University Press, 2001. –21-30 p.
3. Ellis, R. The study of second language acquisition. – Oxford University Press, 2002. –145-171 p.
4. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. – Pearson Longman, 2007. –120-130 p.
5. Krashen, S. D. The Input Hypothesis: Issues and Implications. – Longman, 1985. –1-15 p.
6. Lightbown, P. M., & Spada, N. How Languages Are Learned. – Oxford University Press, 2013. – 98-105 p.
7. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT) Japan. The Eiken Test in Practical English Proficiency. – Retrieved from <https://www.eiken.or.jp/eiken/en/>, 2013. –10-20 p.
8. The Japan Foundation. Japanese Language Proficiency Test (JLPT). – Retrieved from <https://www.jlpt.jp/e/index.html>, 2010. – 45-55 p.